

L. Fuchs: New Kreuterbuch, 1543, Von Kôlbleskraut.

Geschreven en vertaald door Nico Koomen.

Von Kôlbleskraut. Cap. CCCVII.

(A) Namen.

Kôbles oder Kôlblinskraut wûrdt an ettlichen ortten Hergots bârtlin genent. Den ersten namen hat es von seinen braunen kôlblin, so am gipffel der stengel wachsen, überkommen. Wie es aber bey den alten sey geheysen worden ist mir nit bewüpt. Zû unsern zeiten wûrt es Lateinisch Sanguisorba, das ist, Blûtverschlinderin, geheysen, umb seiner grossen krafft willen die es hat das blût zû stellen. Dann wie das dürt erdtrich an sich zeücht und verschlindt das

Van kolfjeskruid. Kapittel 307.

Namen.

Kolfjes of kolfjeskruid wordt aan ettelijke oorden Heer Gods baardje genoemd. De eerste namen heeft het van zijn bruine kolfjes zo aan top der stengels groeien overkomen. Hoe het echter bij de ouden is geheten geworden is me niet bewust. In onze tijden wordt het Latijns Sanguisorba, dat is bloedverslinderin geheten vanwege zijn grote kracht die het heeft dat bloed te stelpen. Dan zoals dat dorre aardrijk aan zich trekt en verslindt dat water also

wasser, also verschlindt auch diß gewechß das blût. Daher kompts das es von ettlichen würt Blûtkraut geheysen. Die sölche gewechß für Bibinell achten und halten, die irren nit wenig, wie wir sölchs nach der leng in unserm Lateinischen kreüterbüch haben angezeygt.

(B) Geschlecht.

Des Kôlbleskraut seind zweyerley geschlecht. Das ein hat grössere und lengere bletter, doch zarter oder dünnere stengel wie Rockenhelm, darumb es würt groß Kôlblins kraut geheysen. Das ander ist aller ding, aufgenommen den stengel, kleiner. Seind beyde sonst einander gleich.

Gestalt.

Kôlbleskraut hat vil brauner stengel, welche mit vilen holkelen geziert, und mit wenig wollen und har überzogen seind, die bletter rauch, langlecht, und zu ringpumbher wie ein sâg zerkerfft. Auff den stengeln wachsen runde kestenbraune kôlblin voller lôchlin oder heüplin wie der Bynen anzusehen, die thünd sich auff, und kommen herauß kleine grüne blümlin, welche in der mitte geele hârlin haben. Die wurtzel ist dick und lang, am geschmack herb und rauch.

Statt irer wachsung.

Das groß Kôlbleskraut wechß gern in dürten wisen unnd gräppletzen. [782, 783, 784] (C) Das kleiner auff dürren rauhen rheynen, ungebawten âckern und feldern, do die sonn stâts mag hinkommen.

Zeit.

Die Kôlbleskreüter beyde geschlecht blüen im Meyen und Brachmonat.

Die natur und complexion.

Dise kreüter dieweil sie am geschmack seer zûsamen ziehen, und etwas schleimerig seind, trücknen sie nit wenig, und stellen über die massen seer, wie wir hernach weiter wôllen anzeygen.

(D) Krafft und würckung.

Die Kôlbleskreüter stellen krefftiglich allerley blûtflûß, also das auch etlich sagen, wann mans nur in der hand trag, so stellen die das blût. Die erfahrung gibts das nichts krefftiger sey zu stelle der frawen kranckheyt so sie überflüssig ist, als eben dise zwey gschlecht der Kôlbleskreüter.

verslindt ook dit gewas dat bloed. Vandaar komt het dat het van ettelijke wordt bloedkruid geheten. Die zulk gewas voor bevernel achten en houden die dwalen niet weinig zoals we zulks in het lang in ons Latijnse kruidenboek hebben aangetoond.

Geslacht.

Van het kolfjeskruid zijn twee geslachten. De ene heeft grotere en langere bladeren, doch zachtere of dunner stengel zoals roggehalmen, daarom het wordt groot kolfjeskruid geheten.

(**Sanguisorba officinalis**) De andere is alle dingen, uitgezonderd de stengel, kleiner. Zijn beide verder elkaar gelijk. (**Pimpinella saxifraga**)

Gestalte.

Kolfjeskruid heeft veel bruine stengels welke met vele groeven gesierd en met weinig wol en haar overtrokken zijn, de bladeren ruw, langachtig en ringsom zoals een zaag gekerfd. Op de stengels groeien ronde kastanjebruine kolfjes vol gaatjes of huisjes zoals de bijen aan te zien, die doen zich open en komen eruit kleine groene bloempjes welke in het midden gele haartjes hebben. De wortel is dik en lang, aan smaak wrang en ruw.

Hun groeiplaats.

Dat grote kolfjeskruid groeit graag in dorre weiden en grasplaatsen. [782, 783, 784] De kleinere op dorre ruwe akkerkanten, ongebouwde akkers en velden daar de zo steeds mag heenkomen.

Tijd.

De kolfjeskruiden beide geslachten bloeien in mei en juni.

De natuur en samengesteldheid.

Deze kruiden omdat ze aan smaak zeer tezamen trekken en wat slijmerig zijn drogen ze niet weinig en stelpen overmatig zeer zoals we erna verder willen aantonen.

Kracht en werking.

De kolfjeskruiden stelpen krachtig allerlei bloedvloeiden also dat ook ettelijke zeggen wanneer men het maar in der hand draagt dan stelpen die dat bloed. De ervaring geeft dat

Die bletter grün zerstoßen übergelegt, heylen die wunden, fisteln, und den krebs. Deßgelichen thun sie auch gedôrt und gepulvert, darinn gestrewet. In wein oder wasser gesotten und getruncken, stellen sie gewaltiglich die roten rhûr, und andre bauchflûp. Seind in summa rechte wundtkreüter, darumb sollen sie die wundârtzt in grossen eeren halten.

niets krachtiger is te stelpen de vrouwen ziekte zo ze overvloedig is als even deze twee geslachten der kolfjeskruiden. De bladeren groen gestoten opgelegd helen de wonden, lopende gaten en de kanker. Desgelijks doen ze ook gedord en gepoederd, daarin gestrooid. In wijn of water gekookt en gedronken stelpen ze geweldig de rode loop en andere buikvloed. Zijn in summa echte wondkruiden, daarom zullen de wondartsen ze in grote ere houden.

Dodonaeus;

Van Bevernel kap. LXXXIII.

Het geslacht

Van bevernel zijn er twee soorten, groot en klein. De grote wordt bevernaart genoemd, de kleine bevernel.

Vorm.

Saxifraga maior of bevernaart.

Saxifraga minor of bevernel.

(Sanguisorba officinalis, Pimpinella saxifraga)

1 Bevernaart heeft een lange, holle en knoopachtige steel. Daaraan groeien zwartgroene bladeren die van vele bladertjes tezamen gesteld zijn die aan een ribje tegenover elkaar groeien. De bladeren zijn de tamme pastinaken van vorm gelijk maar kleiner en elk apart blad is rondom als een zaag gekerfd. De bloemen zijn wit en groeien in ronde schermen. De wortel is slecht, wit en lang als de wortel van peterselie, maar scherp en heet van smaak als gember.

2 Bevernel is de bevernaart van stelen, bladeren, bloemen en zaden in alle manieren gelijk, alleen kleiner en minder en heter of scherper van smaak. De wortel van deze is ook krom en lang, van smaak scherp en zeer heet.

3 Nog is er ook een ander kleine bevernel die met stelen, bloemen, zaad en wortels van vorm, smaak en reuk de voorgeschreven bevernel gelijk is, alleen de bladeren zijn groter en anders gesneden, de bladeren van peterselie of van wilde eppe vrij gelijk.

Plaats.

1 Bevernaart groeit op sommige hoge beemden waar vette grond is.

2 De kleine groeit onder de hagen en aan de kanten van de velden en op grasachtige dorre plaatsen. En beide deze geslachten zijn hier te lande gewoon.

Tijd.

Bevernellen bloeien van in juni tot op het eind van september en dan is het zaad rijp.

Naam.

Bevernel wordt in Latijn en in de apotheken hier te lande Saxifraga en Saxifraga genoemd, door Simon Januensis Petra findula en door sommigen Bibinella. In Hoogduits Bibernell en Feldmoren. In Nederduits bevernaart en bevernel. Er zijn ook enige die het Bipennulam, Pimpinellam en Pampinulam noemen wat de echte namen van onze gewone Pimpinella zijn waarvan in het XCIII kapittel van het eerste deel geschreven is en niet aan deze kruiden behoren zoals het oude versje bewijst dat aldus heet, Pimpinella pilos, Saxifraga non habet ullos, dat is pimpinella is behaard, bevernel is niet behaard, waaruit blijkt dat onze gewone pimpinella die in Hoogduits Kolbeskraut genoemd wordt de behaarde bladeren heeft en in Latijn lange jaren pimpinella genoemd werd. En de bevernel, die niet behaard is wordt Saxifraga genoemd. De geleerde van deze tijd willen de bevernel

tot enig kapitels van Dioscorides trekken en noemen de bevernel soms Sison. Een ander Petroselinum Macedonicum. De derde maken daar een geslacht van Daucus van zoals je dat breder in onze Latijnse aantekeningen verklaard zal vinden.

Natuur.

Bevernel met zijn zaden, wortels en kruid zijn warm en droog tot in de derde graad.

Kracht en Werking.

Het zaad en de wortels van bevernellen die met wijn gedronken of daarin gekookt worden laten water maken, breken de steen van de nieren en de blazen en zijn zeer goed tegen de druppelplas en verstopping van de nieren en van de blazen. Diezelfde wortels en zaden verwekken ook de menstruatie van de vrouwen, jagen de moederkoek en dode vruchten af als het op de manier als voor gebruikt wordt.

De wortel die gedroogd, verpoederd en met suiker ingenomen wordt versterkt en verwarmt de maag, laat het eten verteren, geneest de pijn in de buik en koliek en laat de winden lossen.

De wortels en het zaad van bevernellen zijn ook goed voor diegene die enig lid verkrompen of gespannen hebben, die lam of van de trillingen ziek zijn of enige koude lang durende koortsen hebben. Item, diegene die door enig venijnig gedierte gebeten zijn of het venijn ingenomen hebben. Diezelfde wortel van bevernel die met wijn en azijn ingenomen wordt geneest de pest.

En in de mond gehouden bewaart en beschermt de mensen tegen dezelfde ziekte en van alle kwade luchten.

De wortel van bevernel die gekauwd wordt laat kwijlen en trekt veel taaie vochtigheid uit het hoofd, verzacht de tandpijn en laat de spraak als iemand van de trillingen geraakt is weer komen.

Hetzelfde doet diezelfde wortel als het in azijn alleen of met water gekookt is en in de mond gehouden wordt.

Het sap van de bladeren van bevernel zuivert en neemt alle vlekken, plekken en sproeten weg en maakt het aanzicht helder en schoon.

Hetzelfde sap zuivert ook de onreine wonden als het daarin gedaan wordt. Hetzelfde werk doen ook de gewreven bladeren als het daarop gelegd wordt.

Het water van bevernel dat alleen of met wijn gedistilleerd wordt maakt het gezicht helder en neemt alle blindheid van de ogen weg als het daarin gedruppeld wordt.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>